

Савойська С., Панібудьласка В. Мовно-політичні конфлікти в умовах пострадянської трансформації суспільства (на матеріалах південно-східного регіону України) / Світлана Савойська, Володимир Панібудьласка // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2010. — Випуск 1 (3). — С. 132-133.

УДК 658 (659.4)

Світлана Савойська, Володимир Панібудьласка
Київський національний університет будівництва і архітектури

МОВНО-ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ В УМОВАХ ПОСТРАДЯНСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА (НА МАТЕРІАЛАХ ПІВДЕННО- СХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ)

Svitlana Savojska, Volodymyr Panibudlaska

LANGUAGE-POLITICAL CONFLICTS IN THE ENVIRONMENT OF POST-SOVIET TRANSFORMATION OF THE SOCIETY (ON MATERIALS OF SOUTH-EASERN REGION OF UKRAINE)

Мовно-політичні конфлікти на пострадянському просторі не лише не припинилися, а стали ще більш агресивними, тому мовна проблема і в незалежній Україні продовжує залишатися однією з головних. Якщо в імперській Росії вона мала національно-визвольний характер, то в посттоталітарний період – геополітичний. На локальному рівні мовні конфлікти, так би мовити, мають регіональний характер, оскільки на місцях, як правило, підтримуються проросійськими політичними силами.

Кому це вигідно? Наразі зрозуміло, що імперська Росія ніяк не може змиритися з тим, що вона раз і назавжди втратила свій вплив на колишні радянські республіки. Але очевидно і те, що, порушуючи міжнародні правила та угоди, вона різними антизаконними способами намагається повернути втрачене. І щоб досягти поставленої мети, Російська Федерація обрала найтонше і найделікатніше питання – це боротьба з українською державністю і з українською мовою. Якщо в радянський період імперська Росія могла забороняти українську мову, вільно запроваджувати та утверджувати російську, а незгодних - оголошувати націоналістами або психічно хворими і відправляти за ґрати, то нині вона позбавлена такої можливості. В такому разі їй не залишилося нічого іншого як обрати інший шлях, а також стратегію і тактику. Отож накреслений план державна влада Російської Федерації здійснює через російські громадські організації і партії, а також проросійські політичні сили України, які, в свою чергу, використовують підтримку цієї держави, щоб повернути або здобути владу в Україні на чергових виборах. Звичайно, про національні інтереси тут не йдеться. Тож виходить, що колишні соціалісти і комуністи, а також сучасні олігархічні клани готові на все аби отримати владу. Відтак, свідомо чи ні вони, що відомо лише для них, працюють на інтереси сусідньої держави, тобто Російської Федерації. Наслідками такої праці є мовно-політичний сепаратизм, мовно-освітні і мовно-релігійні конфлікти, які до цього часу продовжують виникати частіше за все на мовно-освітній і мовно-релігійній основі у найбільш зросійщених регіонах України, зокрема на Півдні, Сході та у Криму. Відтак, мовно-освітні конфлікти мають місце в АРК, і це не дивно, якщо врахувати, що на 24, 4% етнічних українців, що проживають у цьому регіоні, припадає по суті одна українська школа-гімназія, яка знаходиться в Сімферополі. Варто нагадати, що певна кількість шкіл, що називаються тут українськими, насправді такими не є, бо в них, як правило, функціонує лише один або два класи з українською мовою навчання, приміром, по тринадцять учнів у кожному. А відкривати україномовні класи, школи, а тим більше вищі навчальні заклади, яких взагалі тут не існує, місцева влада, яка в своїй більшості є проросійською, не лише не бажає, а й категорично проти.

Схожа ситуація з мовною політикою на Сході України, зокрема в Донецькому регіоні, де також утверджується статус російської мови як регіональної в діловодстві і в освітній сфері. Не зважаючи на рішення судів, які заборонили впроваджувати російську мову на місцевому рівні як регіональну, окремі політики і чиновники від Партії регіонів продовжують і до цього часу порушувати закон «Про мови в Українській РСР», рішення «Конституційного Суду» та «Конституцію України» і, таким чином, створюють в сфері мови конфліктні ситуації, приміром, такі: зачинають українські школи і класи або з'єднують їх з російськими, україномовних дітей примушують вчитися російською мовою та ін. Існують конфлікти і у вищій школі, де трапляються випадки, коли бажаючі навчатися українською мовою не мають такої можливості. Такі випадки, як правило, закінчуються позовами до суду, а нерідко погрозами і смертю позивача. Слід зазначити, що мовні конфлікти присутні і в соціальній сфері, коли порушуються мовні права громадянина України на виробництві, де україномовну особу примушують здійснювати діловодство російською мовою, а також в сфері обслуговування, коли надається інформація лише російською мовою. У зв'язку з ситуацією, що склалася, виникає запитання: хто має утверджувати у конфліктних регіонах України заборонену ще за радянської доби українську мову, якщо українська влада, приміром, перед черговими виборами робить вигляд, що нічого не помічає? Мовчить і преса, бо вона, як видно, не українська, бо принаймні українські інтереси не захищає. З іншого боку, україномовну пресу на Півдні і Сході України знайти важко. Варто зазначити, що на відміну від діючої влади опозиційний кандидат у президенти В. Ф. Янукович, відвідуючи регіони, зокрема Одеську область, не мовчить, а сміливо висловлюється на захист російської мови в Україні. Разом з тим, рубрики російськомовних газет як в Криму, так і в інших містах Півдня і Сходу України, переповнені антиукраїнською інформацією, яка свідчить про заборону російської мови в Україні, а також про «витіснення» її з освіти і ділової сфери держави. Більше того, масла у вогонь підливають такі російські гасла: «Прочь руки от русского языка», «Защитим русский язык» та інші, які можна почути принаймні в місті «російської слави» – Севастополі. Це є свідченням того, що тут продовжує розширювати свою сферу впливу мова сусідньої держави – російська. Варто звернути увагу, що основою для виникнення мовно-політичних конфліктів в регіонах України є декілька чинників:

- функціонування застарілого закону про мови, де зазначено, що російська мова вільно використовується на території України і є мовою міжнаціонального спілкування;
- непродумана ратифікація у 2003 році Верховною Радою «Європейської хартії регіональних мов або мов меншин»;
- ігнорування і замовчування державною владою мовно-політичного сепаратизму, мовно-освітніх, мовно-релігійних та інших конфліктів.

Тож якими мають бути механізми попередження мовно-політичних конфліктів? Оскільки лише українська мова як державна здатна консолідувати українське суспільство, то, по-перше, необхідно прийняти новий закон про мови, в якому було б запропоновано механізм її розширення функціонування і захисту, а також відповідальності тих, хто порушує його виконання. По-друге, було б бажано визнати ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин 2003 р. незаконною, вивести з її положень ті мови, які не потребують захисту, зокрема російську, а ввести ті мови, які за межами Української держави не мають захисту, приміром: караїмська, ромська, кримчацька, гагаузька та ін. По-третє, було б доцільно не боятися захищати українську мову на державному рівні, не спекулювати мовою, вкладати кошти в її розвиток і карати тих, хто гальмує виконання закону «Про мови в Українській РСР».